

Miloš Milenković

Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu

milmil@f.bg.ac.rs

Unutardisciplinarni afiniteti postmoderne antropologije, deo I

*Posledice objedinjavanja etike, politike i metodologije
u kritičkoj antropologiji 1960-ih**

Apstrakt: Tekst nudi alternativnu interpretaciju geneze literarnog zaokreta u antropologiji, kao "prelaznog rešenja" u kontekstu ideološke nekorektnosti radikalnih anti-kolonijalnih teorija u liberalnoj demokratiji. Značajnu inspiraciju kritička antropologija 1960-ih i 1970-ih godina crpla je iz reformatorskih struja u neomarksističkoj sociologiji i socijalnoj filozofiji, što je među brojnim učesnicima metodoloških polemika u disciplini izazvalo ideološke otpore, ispostaviće se, ključne za njihov dalji oskudan razvoj. Ovaj aktivistički, dnevnopolitički ideološki balast zapravo je usporio razvoj potentnih eksternalističkih analiza društvene determinisanosti antropologije i nauke uopšte, stvorivši time prostor proučavanjima etnografskog pisanja. Tematski i trendovski anticipirajući "nemetodološka" rešenja metodoloških problema, direktno je uticao na zamenu metodološke regulacije poetikom i kontekstualnom refleksijom. Tako su, paradoksalno, ekstremno eksternalistički orijentisane analize, kao pokušaj objedinjavanja etičkih, političkih i metodoloških debata, redukovale metodološki fokus disciplinarnе zajednice sa problema objektivnosti istraživanja i pouzdanosti etnografske evidencije na probleme stila odn. pisanja antropologije. U tom kontekstu, debate o relativizmu, realizmu, reprezentaciji, autoritetu i refleksivnosti, tipične za postmodernu antropologiju 1980-ih, postaju društveno prihvatljiva alternativa kritičkoj i neo-marksističkoj antropologiji Afro-Amerikanaca, feminista ili na drugi način potlačenih/proučavanih kada i sami postaju nativni antropolozi. "Literarni zaokret" postmoderne antropologije inače se tumači kao eksternalistička kritika tradicionalnog etnografskog realizma, nudeći etičku i političku interpretaciju refleksivnosti kao "po sebi" korektnije od tradicionalne pozitivističke etnografije.

Ključne reči: istorija antropologije, unutardisciplinarna interdisciplinarnost, kritička antropologija, postmoderna antropologija, politika znanja, antropologija antropologije

* Članak je nastao u okviru projekta "Antropologija u 20. veku: Teorijski i metodološki dometi" koji u celosti finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije (ev. br. 147037).

Fundamentalna činjenica koja uobličava budućnost antropologije jeste ta da ona ima posla sa poznavanjem drugih. Takvo znanje oduvek je podrazumevalo etičke i političke odgovornosti, a danas "drugi" koje su antropolozi proučavali čine te odgovornosti eksplicitnim i nezaobilaznim. Moramo da uzmemo u obzir posledice po one među kojima radimo nastale već samim tim što smo jednostavno tamo, što o njima učimo, kao i u vezi sa tim šta se sa tim što naučimo događa.

(Hymes 1974, 48)

Moja radna hipoteza je elementarna, pa čak i očigledna: intelektualne paradigme, uključujući i antropološke tradicije, kulturno su isposredovane tj. kontekstualno situirane i relativne. A i zaključak koji iz toga izvlačim takođe je elementaran i očigledan: ako je antropološka aktivnost isposredovana kulturom, ona je povratno podložna etnografskom opisivanju i etnološkoj analizi.

(Scholte 1974, 431)

Nasleđe kulturnog relativizma, posebno u formi radikalnih implikacija Sapir-Vorfove hipoteze primenjene i na jezik nauke same discipline, ali i na široj interdisciplinarnoj sceni (Lucy 1997), kao i dnevno-politička ideologizacija teorije etnografije u okvirima kritičke antropologije, predstavljaju u kanonizovanoj istoriji antropoloških teorija i metoda nedovoljno eksplicirane unutar-disciplinarne afinitete, konstitutivne elemente promene načina na koji se u antropološkoj metodologiji poslednjih decenija vodi debata o etnografiji. Uz "zvanične preteče" i kanonizovane uzore postmoderne antropologije – gercovsku interpretativnu antropologiju, saidovsku kritiku orijentalizacijskog pisanja drugih i problematizaciju objektivnosti etnografije u ponovljenim studijama, oni zajedno stvaraju kontekst *unutardisciplinarne interdisciplinarnosti*. Tek u tom kontekstu pisanje kulture može da bude razmatrano kao kultura pisanja a da to deluje kao metodologija. Ovaj zaokret imao je dalekosežne posledice po koncepte "predmeta", "teorije" i "metoda", uslovivši pojavu relativno koherentnog skupa problema koji su se u antropološkim debatama u kasnom dvadesetom veku smatrale postmodernim. U ovom članku, cilj mi je da demonstriram kako antropologija antropologije može da pomogne istoriji discipline u traganju za razlozima metodoloških izbora naših disciplinarnih predaka. Verujem da analiza kulturnog konteksta u kojem je uopšte i moglo da dođe do porasta popularnosti kulturalizacije konceptualizacije saznanja u disciplini može da nam pomogne da razumemo modu jednog naučnog vremena kao ključni faktor stagnacije, ili transformacije do unutardisciplinarnosti¹

¹ Redukcionistička problematizacija kulture pisanja u antropologiji je, bilo kritičarskom redukcijom (poput Gellnerove, na primer. V. Gellner 2000/1992), bilo preceñjivanjem značaja unutar same postmoderne antropologije, uklopljena u ranije započete rasprave o kraju antropologije i postala kritičarima glavna municija. O tome više u Milenković (2006); Kovačević (2008).

same metodološke debate u disciplini. Još preciznije, zainteresovan sam da objasnim *kako je specifičan stil objedinjavanja etike, politike i metodologije u kritičkoj antropologiji 1960-ih onemogućio samo namereno objedinjavanje, poput kontraindikovanog leka.*

Hladno-ratovska klima, rat u Vijetnamu, politička dekolonizacija i socijalne revolucije u značajnom delu teritorija kojima se tradicionalno bave antropolozi, pokret za ljudska i građanska prava (afro-američki, feministički, queer i nativistički), raslojavanje dominantnih pogleda na svet popularizacijom podkulturnih vrednosti – sve su to obimno dokumentovani i široko tumačeni konteksti koji su menjali američko visoko školstvo u smislu da ono počinje da "odražava američko društvo", što je nezaobilazni element eksternalističke argumentacije pri objašnjenjima metodoloških promena u disciplini.²

U skladu sa postepenim pomeranjem metodološkog interesa sa regulacije istraživačkog procesa na kritiku ciljeva, dizajna i implikacija antropoloških istraživanja, krajem 1960-ih i tokom 1970-ih dijagnostikovani su problemi koji zajedno stvaraju kontekst u kojem će antropologija kasnije i zapasti u krize reprezentacije, realizma i autoriteta – "otkrivanje" nekakvog "intrinsicnog" imperijalizma, rasizma i androcentrizma klasične antropologije. Za razliku od ranijih nastojanja da se zagovaranjem koncepata poput lingvističke/kognitivne relativnosti u pitanje dovede epistemička povlašćenost etnografa na osnovu kritike njihove mogućnosti da razumeju stvarnost proučavanih³, u ovoj fazi pod udar kritike došli su društveni status, poreklo i ciljevi discipline kao proizvedene i praktikovane od strane osoba sa određenim društvenim statusom i poreklom "pa tako i ciljevima". Već u prvom koraku istorijsko-metodološke reinterpretacije, jasno je da su ove analize informisane sociologizacijom teorije saznanja i širom politizacijom visokog obrazovanja krajem 1960-ih, dovodeći do formiranja tradicije *kritičke antropologije.*

Krajem 1960-ih svest o društvenoj odgovornosti društvenih nauka kulminira na američkoj interdisciplinarnoj sceni, i u antropologiju dolazi kao višemanje stabilan skup opštih interdisciplinarnih dilema o neuspehu discipline da se odupre uronjenosti visokog obrazovanja u "kolonijalne", "neo-imperijalne" i sl. probleme proizvodnje znanja. Kraj šezdesetih je početak artikulacije radi-

² Trencher (2000); Darnell (2001); Lewis (2005).

³ Kulturni i lingvistički relativizam je, uz kritičku antropologiju, ključna pozadinska konstitutivna teorija postmoderne teorije etnografije. On u izmenjenim političkim kontekstima artikuliše i primenjuje ideje koje su u američkom teorijskom antropološkom korpusu na raspolaganju od samih početaka akademske institucionalizacije discipline. Dok je rani kulturni relativizam američke antropologije uglavnom bio orijentisan na razbijanje devetnaestovekovnih pseudo-naučnih evolucionističkih iluzija, tematski okvir kognitivne antropologije i etnonauke sredine XX veka direktan je unutarisciplinarni afinitet postmoderne antropologije, o čemu, a što je čudno, ne postoji istorijska studija. V. Milenković (2007).

kalne anti-akademističke kritičke antropologije kao tadašnje forme politike znanja u disciplini. Te godine časopis *Current Anthropology* organizuje simpozijum "Društvena odgovornost društvenih naučnika" (Berreman et al. 1968) na kojem se trasira razmišljanje o istoriji antropološkog znanja kao nerazdvojivoj od politike i etike. *Politika znanja, etika etnografskog rada i istorija antropološke teorije i metoda u takvoj atmosferi postaju jedinstvena tema*. Na listu pitanja od suštinskog značaja, uz "odgovornost" kao sveobuhvatni tematski okvir, dolaze: naučni status discipline i pitanje objektivnosti; kolonijalna uronjenost antropologije; relevantnost antropologije za svet koji se ubrzano menja; pitanje povratka antropologije "kući"; i priroda antropologove privrženosti i posvećenosti disciplini, proučavanima i studentima. "Ni jedno od ovih pitanja nije nestalo već više od tri decenije" (Caplan 2003, 6).⁴

Mi smo bukvalno doživeli neuspeh ne uspevši da proučimo zapadni imperijalizam kao socijalni sistem, niti da adekvatno istražimo efekte koje imperijalizam ima na društva koja proučavamo... Prinuda, patnja i eksploatacija kao da se gube u opisima strukturnih procesa...

(Gough 1968, 405)

Dogma prema kojoj javne debate nisu od interesa niti su u kompetencijama onih koji proučavaju i predaju o čoveku, miopičan je i sterilni profesionalizam. U pitanju je strah od posvećivanja koji je istovremeno i neodgovoran i irelevantan. Njegov rezultat je dehumanizacija najhumanističnije među društvenim naukama.

(Berreman 1968, 391)

"Do kraja sedamdesetih verzije radikalne antropologije su se umnožile, pod uticajem revolucionarnih i pokreta za oslobađanje, povratka marksizma na scenu i kontinuiranim dovođenjem pod sumnju opšteg projekta antropologije. I dok su neki antropolozi prihvatili zaokret od funkcije ka značenju, postavši sve zainteresovaniji za tekstove i idealističku teoriju kulture, drugi su tvrdili da disciplinu treba "ponovo izmisliti", kao i da taj proces mora da podrazumeva i političku dimenziju antropološke prakse" (Caplan 2003, 7). Haj-

⁴ U procesu stalnog osvežavanja etičko-političke problematizacije proizvodnje antropološkog znanja, dve faze imaju posebno značajno mesto. Prva je relativno homogen napad na zapadnu antropologiju od strane autora iz "trećeg sveta" (Banaji 1970; Mafeje 1976). Drugu fazu čini napad iz same akademije – posle objavljivanja i masovnog citiranja Saidovog "Orientalizma" (1978/2000), američki antropolozi kao da su internalizovali greh i počeli da podrazumevaju da bilo koji opis nužno orijentalizuje druge. Ove debate nastavljene su kroz trend na koji se obično referira kao na post-modernu antropologiju, mada su primeri na kojima je radikalnost orijentalizma zamenjena kontekstualizacijom i metodološkim komentarom kako se on stvarno odigrava, mnogo sofisticiraniji i didaktički korisniji u teorijskoj produkciji u okvirima nativne antropologije. V. Narayan (1993); Peirano (1998).

mzov zbornik "Ponovno izmišljanje antropologije" (Hymes ed. 1974) deluje najrelevantniji za ovaj proces, u kojem je vrlo specifična tiranija političko-metodološkog trenutka zahvatila američku antropologiju u mašinu "relevancije" iz koje je će se u decenijama koje slede teško izvlačiti. Deo virtuelnog manifesta kritičke antropologije 1970-ih svakako je predstavljao i sledeći masovno citirani poziv Lore Nejder:

Ukoliko osmotrimo literaturu baziranu na terenskom radu iz SAD, otkrićemo relativno mali udeo tekstova o napuštenima, o etničkim grupama, o marginalizovanima; postoji relativno mali broj terenskih istraživanja o srednjoj klasi i veoma mali broj istraživanja viših klasa iz prve ruke. Antropolozi bi stvarno mogli da se zapitaju ne zavisi li možda celina terenskog rada od određenih odnosa moći koji favorizuju antropologa, i da li možda ti odnosi dominacije i subordinacije ne utiču i na vrste teorija koje oni ispredaju. Šta ako, u ponovnom izmišljanju antropologije, antropolozi počnu da proučavaju koloniste umesto kolonizovanih, kulturu moći pre nego kulturu nemoći, kulturu bogatstva umesto kulture bede.

(Nader 1974, 289)

Kritičko-istorijska sugestija da bi osnovni uzrok nedostatka antropološke samo-referencijalnosti mogla da bude upravo široko rasprostranjena pretpostavka da između iskustva i stvarnosti, i istraživača i predmeta istraživanja postoji, i da treba da postoji, diskontinuitet, predstavlja jednu moguću polaznu tačku za istraživanje uticaja multikulturalizacije visokog obrazovanja u SAD na pojavu postmoderne antropologije, kao makro-konteksta u kojem kritičke teorije različitih tipova počinju da skreću pažnju antropološke metodologije sa dihotomije subjekt/objekt na značaj odnosa saznanja i identiteta.

Ako prihvatimo ovu pretpostavku koja, ironično, nije više održiva niti praktična ni sa stroge naučne tačke gledišta, naučnik može sebi da priušti da ostane u velikoj meri ravnodušan prema sopstvenoj egzistencijalnoj, društvenoj, istorijskoj i filozofskoj sredini.

(Scholte 1974, 435)

Ključne teme u ovom periodu postale su antropološka etika i odgovornost društvenih naučnika, a iz karakterističnih tekstova provejavali su stid, i razlozi ako ne za samo-ukidanje discipline, a ono svakako za redefinisane njenih aksioma. Ovaj tip rasprave o naučnom statusu discipline značajno odudara od internalističke racionalističke potrage za univerzalnom racionalnošću, vrednosno-neutralnim jezikom nauke i sličnim nekada dominantnim ciljevima opšte metodologije, i usredsređuje se na referentne okvire proizvodnje antropologije, pa predstavlja bitan, do tada nedostajući element potrage za boljom antropološkom metodologijom. Ovaj trend zaobilazi tradicionalne metodološke probleme regulacije terenskog rada i proizvodnje evidencije iz

iskustva,⁵ jednovremeno sugerišući potrebu za redefinisanjem osnova znanja fokusiranjem na njegove (skriven) ciljeve. Popularni autori i autorke ovog trenda uspostavili su vezu između *ciljeva, metoda i istorijskog referentnog okvira* u kojem je disciplina nastala. U pitanju je svojevrsna unutardisciplinarna interdisciplinarnost, tako da je nazovem, čiji potencijal nije iskorišćen upravo zahvaljujući nesrećnom izboru eksplicitno ideoloških referenci koje su neaktivističke antropologe nepromišljeno otuđile od ovog, inače, plodnog istraživačkog programa koji je mnogo obećavao.

Koje su argumente navodili, i šta ih je najviše brinulo? Hajmz je (Hymes 1974, 5) zagovarao tezu da pod tadašnjim imenom, sa tadašnjim institucionalnim okvirom i tadašnjim osnovnim teorijskim pretpostavkama, antropologija ni ne može da opstane kao, za evropska i severno-američka društva, karakteristično proučavanje "drugih", suočena s odbijanjem istih drugih da budu predmet proučavanja jedne "kolonijalne discipline". Tumačeći je kao ukorenjenu u kolonijalne odnose dominacije i subordinacije, ovakav pristup kritikovao je antropologiju kao instrument kontrole proučavanih/potlačenih, a vezu između izbora problema, proučavanih zajednica i etnografskih metoda, kao strategiju koja je odgovarala tradiciji širenja jedne civilizacije, u jednom istorijskom periodu, u konkretnim odnosima moći, i sa za nju karakterističnim ciljevima. "Osnovni problem... nije tek empirijski – šta postoji; niti je metodološki i teorijski – kako proučavati to što postoji. On je takođe i moralni, problem nečijeg posvećivanja i služenja svetu" (Hymes 1974, 14).

Eksplicitno pozicioniranje ciljeva kritičke antropologije u tradiciju njenog definisanja kao "servisa čovečanstva" (Hymes 1974, 9) proizvelo je teoriju etnografije koja nije pozivala na bolju internu regulaciju proizvodnje evidencije, već na reformu eksternog zasnivanja društvene funkcije discipline njenom prethodnom rigoroznom (kasnije "refleksivnom") kritikom. Upravo u ovom nepotrebnom koraku, izazvanom precenjivanjem jedne verzije neomarksističke sociologije saznanja za razumevanje "prirode etnografije", vidim ključni uzrok ka-

⁵ Uporedo s usponom kritičke antropologije započinje, mada se ne razvija, debata o objektivnosti etnografije koja ne sadrži eksplicitne aktivističke dnevopolitičke reference, i uglavnom je derivirana iz, za kognitivnu antropologiju i etnonauku, veoma važne dihotomije tzv. "emskih" i tzv. "etskih" pristupa u istraživanju. Tematski pozicionirana izvan tiranije kontrakturnog trenutka, ova debata – iako je nudila solidnu osnovu za razvoj analiza kulturne determinacije naučnog saznanja – nije uspela da se nametne kao disciplinarna moda, i ostala je samo epizoda u nastojanjima antropoloških metodologa da vode debatu izmeštenu iz političke javnosti. Može se posmatrati i kao indirektni dokaz, ili makar stabilni indikator činjenice da u poslednjim decenijama XX veka nije više bilo moguće voditi teorijsko-metodološku debatu u disciplini koja ne bi imala neposredne ideološke implikacije. V. Feleppa (1986); Fisher and Oswald (1978).

snijem evolutivnom ćorsokaku metodološke debate u disciplini.⁶ Ovakav stil kritike društvene funkcije antropologije, osim što je podrazumevala insistiranje na potrebi za interdisciplinarnošću, ponudila je i eksplicitne anti-realističke pretpostavke o prirodi naućnog saznanja, u kojima i možemo tražiti jedan od korena zbrke povodom realizma u postmodernoj antropologiji⁷:

Sušta je istina da stvari poput 'politićke antropologije', 'ekonomske antropologije' i 'antropologije religije' postoje samo zbog toga što postoji stvar zvana 'antropologija'. One postoje zbog organizacije akademskog života, a ne zbog organizacije stvarnosti.

Osim zbog kritika "mentaliteta granićara" (Szwed 1974, 138) odn. sklonosti antropologa da do 1960-ih strogo ograniće sopstveni domen proućavane stvarnosti, kao i usputnog zagovaranja razloga za prestanak razlikovanja socijalne i kulturne antropologije (Szwed 1974, 141), interpretacije ovog tipa su bitne i zbog toga što su locirale kritiku sposobnosti tradicionalne antropologije da objektivno pristupi proućavanoj stvarnosti u domen izgradnje naućnih koncepata.⁸

Anti-realizam je ozbiljan problem za autore koji pišu u kritićkim tradicijama. Kritićka reinterpretacija antropologije ne kao znanja o drugima već kao discipline koja se bavi "znanjem drugih", naravno sa negativnim konotacijama (Szwed 1974, 48), u ovoj fazi je podrazumevala tada "radikalnu" i "originalnu" kritićku

⁶ U nedostatku sociologije same sociologije, amerićki društveni naućnici 1960-ih godina nisu imali puno eksplicitnih referenci koje ne treba osmišljavati, koje su redimejd i koje se mogu lako primeniti i zgodno uklopiti bez suvišnog napora. Te i takve, redimejd eksternalistićke reference prućala je u to doba neomarksistićka sociologija saznanja, posebno njena laka primenljivost u kritici kolonijalne utemeljenosti. Analiza Šoltijeve lektire pokazuje da je veoma veliki znaćaj, takoreći status otkrovenja, pridavao ćinjenici da je antropologija zavisna od ideološkog konteksta, ne obazirući se na ideološke izvore sopstvenih analiza (Scholte 1974). Interesantno je da će upravo protiv redukcije kritićkog potencijala 1960-ih na ambicije literarne antriopologije reagovali sam Šolti (Scholte 1987). Tek će naredna generacija, na koju referiramo kao na postmoderne antropologe, prepoznati znaćaj sofisticiranih analiza za proućavanje odnosa identiteta i saznanja, razvijenih u okvirima same discipline, posebno onih pozajmljenih od kognitivne antropologije i strogog programa sociologija saznanja. V. Milenković (2007b).

⁷ Za objašnjenje te zbrke v. Milenković (2007a); Milenković (2009).

⁸ Modeli objektivnosti predstavljaju poseban problem, koji zahteva posebno istraćivanje. O njima je voćena dugotrajna i plodotvorna debata (v. npr. Gelner 1962; Kuper 1988), s posebnim naglaskom na izgradnji naućnih koncepata. Ipak, ova evropska verzija debate o odnosu naućnih modela i proućavane stvarnosti, manje pompezna, oslonjena na istoriju discipline, filozofski sofisticirana, za razliku od marksistićke sociologije saznanja, nije pogodovala postkolonijalnom aktivistićkom momentu.

analizu zasnovanu prepoznavanjem kontigentnosti (nasuprot nužnosti) discipline, i tezi da "antropologija ne može biti razdvojena od sveta" (Hymes 1974, 54). Ovde je relevantno da je *projektu koji je tada označen kao kritička antropologija pripisivan niz atributa sličnih ili potpuno istih onima kojima su dvadeset godina kasnije dočekane postmoderne teorije etnografije*. Njihov inventar ponudio je Berreman (1974, 84-5): anomija, alijenacija, anti-intelektualizam, anti-naučni stav, nepoštovanje, lenjost, neznanje, narcizam, stoniranje, destruktivizam, pa i sarkazam. Svemu tome suprotstavljena je potreba za prepoznavanjem društvene i lične odgovornosti društvenih naučnika, uračunljivost za sopstvene postupke, relevantnost, kao i proučavanje i razjašnjavanje načina na koji se evidencija i istina u antropologiji proizvode. Dakle, više-manje standardni skup zahteva koji su tokom 1980-ih ponudili autori koji su od strane širokog interdisciplinarnog auditorijuma označeni kao "postmoderni antropolozi".

Osim preglednih kritika "antropologije uopšte", "tradicionalne antropologije" ili "klasične antropologije", tokom ove faze je egzistencijalna kriza discipline i precizno pozicionirana u period posle Drugog svetskog rata, što korelira intenziviranju borbe za građanska (posebno crnačka prava u SAD). Protivljenje ekskluzivnosti i monopolu nad etnografskom reprezentacijom možda je najprobitičnije formulisao upravo jedan Afro-Amerikanac: znanje "belih" antropologa stečeno je iz "njihove", "bele" perspektive – ono "ne može biti objektivno" (Marquet 1964, 55). Afro-američka kritika politike etnografske reprezentacije zapravo je bila kritika antropologije kao zastupanja/perpetuiranja konkretnih odnosa moći preslikanih na među-kulturne i među-rasne odnose putem stvaranja privida da se etnografijom nešto "predstavlja". Kritika ovog stila podrazumeva da socio-kulturni kontekst vladavine "belaca" sugerše ideju antropologije kao proučavanja onoga što se "stvarno dogodilo", a ne onoga što belci misle da se događalo: "U velikoj meri, antropologija je društvena nauka koja proučava potlačene obojene narode i njihove naslednike, koji žive van granica modernih belih društava... u 'podeli rada' među društvenim naukama belog sveta, antropologiji su u devetnaestom veku zapala van-evropska društva i to je predodredilo razlikovanje sociologije – proučavanja belih društava, od antropologije – proučavanja crnih društava, na osnovu razlike društvo/kultura, 'koja više nije potrebna', i koja je uslovlila da 'nijedan antropolog nikada nije video primitivnu stvarnost'" (Willis 1974, 123). Jednostavno rečeno, "validnost antropologije iskrivljena je činjenicom da je 'bela', i da su u nju projektovane vrednosti i potrebe belih društava" (n.d., 124).

Za razliku od prethodne lingvističko-kognitivno-relativističke faze, koja se usredsređivala na potencijalnu/faktičku nesamerljivost modela konceptualne konstrukcije stvarnosti u različitim kulturama (i ključne metodološke posledice, npr. na ne/mogućnost kulturnog prevođenja), ova faza rastakanja poverenja u etnografski kao naučni metod je bila u osnovi eksternalistička, ostavivši za sobom veliki polemički naboj i kritički kapital krizi etnografske reprezenta-

cije, realizma i autoriteta 1980-ih. Činjenica je da je značajna inspiracija kritičkoj antropologiji, potekla iz reformatorskih struja u marksističkoj sociologiji i filozofiji, izazvala otpore "levičarenju"⁹, pa je ovaj ideološki teret zapravo usporio širenje eksternalističkih analiza društvene determinisanosti antropologije, stvarivši time prostor proučavanjima etnografskog pisanja (dakle, tematski i trendovski anticipirajući, tradicionalnim rečnikom, "nemetodološka" rešenja metodoloških problema). Tako su, paradoksalno, ekstremno eksternalistički orijentisane analize iz 1970-ih otvorile mogućnost pomeranja osnovnog problema pouzdanosti evidencije ka problemima stila odn. pisanja antropologije. U tom kontekstu, površne i neambiciozne Gercove fenomenološke analize javnih simbola¹⁰ postaju društveno prihvatljiva alternativa kritičkoj antropologiji neo-marksista, Afro-Amerikanaca, feministkinja ili na drugi način potlačenih/proučavanih kada i sami postaju istraživači. "Literarni zaokret" postmoderne antropologije inače se tumači kao eksternalistička kritika tradicionalnog etnografskog realizma, nudeći etičku i političku interpretaciju refleksivnosti kao "po sebi" korektnije od tradicionalne pozitivističke etnografije (Marcus and Fischer 1986, 44). Ovo je alternativna interpretacija geneze literarnog zaokreta u antropologiji, kao "prelaznog rešenja" u kontekstu ideološke nekorektnosti radikalnih anti-kolonijalnih teorija u liberalnoj demokratiji. Verujem da predstavlja model koji demonstrira način na koji antropologija antropologije postaje legitimni metod istorije antropologije.

Literatura

- Banaji, Jairus. 1970. Crisis in British Anthropology. *New Left Review* 64: 71-85.
- Berberman, Gerald. 1974. Bringing It All Back Home: Malaise in Anthropology. In *Reinventing Anthropology*, ed. Dell Hymes, 83-98. New York: Vintage Books.
- Bošković, Aleksandar. 2002. Kliford Gerc: Pisanje i tumačenje. *Sociologija* 44 (1): 41-56.
- Caplan, Pat (ed.) 2003. *The Ethics of Anthropology*. New York: Routledge.
- Feleppa, Robert. 1986. Emics, Etics, and Social Objectivity. *Current Anthropology* 27 (3): 243-255.

⁹ Lič je (Leach 1974, 33), otvoreno cinično i sa imperijalnih visina, o Hajmzovom zborniku objavio i sledeće opaske: "(zbornik je) nalik na radikalni entuzijazam koji je kratko dominirao i Engleskom između 1645. i 1660... provincijalan je i karakterističan isključivo za Ameriku... podseća na zelotizam, lov na veštice i huškanje militantnih studenata marksističkom retorikom". To nije jedini primer otvoreno ciničnog prezira prema politizaciji antropologije u SAD: "Jedan od najslavnijih ikada napisanih primera fiktivne etnografije je Frejzerov opis sveštenika-kralja Nemija koji iščekuje da ga pogubi još uvek nepoznati naslednik... Referiram na ovo samo zato što mi se status Kliforda Gerca kao sveštenika-kralja američke antropologije čini sličnim" (Leach 1989, 137).

¹⁰ Za pohvalu Gercovoj fenomenologiji v. Gorunović (2006), Bošković (2002).

- Fisher, Lawrence E., and Oswald O. Werner. 1978. Explaining Explanation: Tension in American Anthropology. *Journal of Anthropological Research* 34 (2): 194-218.
- Gellner, Ernest. 1970. Concepts and society. In *Rationality: key concepts in the social sciences*, ed. B. Wilson, 18-49. Oxford, UK: Basil Blackwell.
- Gellner, Ernest. 1985. *Relativism and Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gellner, Ernest. 2000/1992. *Postmodernizam, razum i religija*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Gorunović, Gordana. 2006. Kliford Gerc – antropološka karijera. *Antropologija* 2: 67-88.
- Hymes, Dell. 1974. The Use of Anthropology: Critical, Political, Personal. In *Reinventing Anthropology*, ed. Dell Hymes, 3-79. New York: Vintage Books.
- Hymes, Dell (ed) 1974. *Reinventing Anthropology*. New York: Vintage Books.
- Kovačević, Ivan. 2008. O pisanju istorije antropologije kraja dvadesetog i početka dvadeset prvog veka. *Antropologija* 6: 9-18.
- Kuper, Adam. 1988. *The Invention of Primitive Society: Transformations of an Illusion*. London: Routledge.
- Leach, Edmund. 1974. Anthropology Upside Down. *New York Review of Books* 21 (5): 33-35.
- Leach, Edmund. 1989. Review of Works and Lives: The Anthropologist As Author by Clifford Geertz. *American Ethnologist* 16 (1): 137-141.
- Lucy, John A. 1997. Linguistic Relativity. *Annual Review of Anthropology* 26: 291-313.
- Mafeje, Archie. 1976. The problem of anthropology in historical perspective: an enquiry into the growth of the social sciences. *Canadian Journal of African Studies* X (2): 307-33.
- Marcus, George E., and Michael Fischer. 1986. *Anthropology as Cultural Critique: An Experimental Moment in the Human Sciences*. Chicago: University of Chicago Press.
- Marquet, Jacques J. 1964. Objectivity in Anthropology. *Current Anthropology* 5 (1): 47-55.
- Milenković, Miloš. 2006. Postmoderna teorija etnografije – prolegomena za istoriju postmoderne antropologije. *Antropologija* 2: 44-66.
- Milenković, Miloš. 2007a. *Istorija postmoderne antropologije - teorija etnografije*. Beograd: Srpski genealoški centar, Etnološka biblioteka.
- Milenković, Miloš. 2007b. *Istorija postmoderne antropologije - posle postmodernizma*. Beograd: Srpski genealoški centar.
- Milenković, Miloš. 2007. Kulturni relativizam. U *Sociološki rečnik*, ur. Aljoša Mimica i Marija Bogdanović, 279-281. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Milenković, Miloš. 2009. Interdisciplinarni afiniteti postmoderne antropologije, deo 1 - paradigmatički zastoji i opšta mesta interdisciplinarnih redukcija. *Antropologija* 7: 31-52.
- Nader, Laura. 1974. Up the anthropologists: perspectives gained from studying up. In *Reinventing Anthropology*, ed. Dell Hymes, 284-311. New York: Vintage Books.
- Narayan, Kirin. 1993. How Native is a "Native Anthropologist". *American Anthropologist* 95 (3): 671-686.
- Peirano, Mariza. 1998. When Anthropology is at Home: The Different Contexts of a Single Discipline. *Annual Reviews of Anthropology* 27: 105-128.
- Said, Edward. 2000/1978. *Orijentalizam*. Beograd: XX vek.

- Scholte, Robert. 1974. Toward a Reflexive and Critical Anthropology. In *Reinventing Anthropology*, ed. Dell Hymes, 430-457. New York: Vintage Books.
- Scholte, Bob. 1986. The charmed circle of Geertz's hermeneutics: A neo-Marxist critique. *Critique of Anthropology* 6 (1): 5-15.
- Szwed, John F. 1974. An American Anthropological Dilemma: The Politics of Afro-American Culture. In *Reinventing Anthropology*, ed. Dell Hymes, 121-152. New York: Vintage Books.
- Trencher, Susan. 2000. *Mirrored Images: American Anthropology and American Culture, 1960-1980*. Westport, Conn.: Bergin & Garvey.
- Lewis, Herbert S. 2005. Anthropology, the Cold War, and Intellectual History. *Histories of Anthropology Annual* 1: 99-113.
- Darnell, Regna. 2001. *Invisible Genealogies: A History of Americanist Anthropology*. Lincoln, Ne: University of Nebraska Press.
- Willis, William S. Jr. 1974. Skeletons in the Anthropological Closet. In *Reinventing Anthropology*, ed. Dell Hymes, 153-181. New York: Vintage Books.

Miloš Milenković

The Intradisciplinary Affinities of
Postmodern Anthropology Part I.
*The Consequences of Merging Ethics, Politics and
Methodology in 1960s Critical Anthropology*

The paper offers an alternative interpretation of the genesis of the literary turn in anthropology, as an "interim solution" in the context of the ideological incorrectness of radical anti-colonial theories in a liberal democracy. Critical anthropology in the 1960s and 1970s drew considerable inspiration from reformational currents in neo-Marxist sociology and social philosophy, arousing ideological opposition among the numerous participants of methodological debates. This opposition would prove crucial for their subsequent modest development. This activist ideological ballast actually slowed down the development of potent externalist analyses of the social determination of anthropology and academe in general, leaving room for studies of ethnographic writing. Anticipating, in terms of themes and trends, "nonmethodological" solutions to methodological problems, it had a direct effect on the substitution of poetics and contextual reflection for methodological regulation. Thus, paradoxically, extremely externalistically oriented analyses, which attempted to merge ethical, political and methodological debates, reduced the methodological focus of the disciplinary community from issues of research objectivity and the reliability of ethnographic records to issues concerning style and the writing of anthropology. In this context, debates on relativism, realism, representation, authority and reflexivity, typical of 1980s postmodern anthropology, have become a socially ac-

ceptable alternative to the critical and neo-Marxist anthropology of Afro-Americans, feminists or of the otherwise oppressed/studied when they in turn become nativistic anthropologists. The "literary turn" in postmodern anthropology is generally interpreted as an externalist critique of traditional ethnographic realism, offering an ethical and political interpretation of reflexivity as *per se* more correct than traditional positivist ethnography.

Key words: history of anthropology, intradisciplinary interdisciplinarity, critical anthropology, postmodern anthropology, knowledge politics, anthropology of anthropology

Miloš Milenković

Affinités intradisciplinaires de
l'anthropologie postmoderne, I partie.

*Conséquences de l'union de l'éthique, de la politique et de
la méthodologie dans l'anthropologie critique des années 1960*

Ce texte propose une interprétation alternative de la genèse du revirement littéraire en anthropologie, comme d'"une solution de transition" dans le contexte de la non-corrrection idéologique des théories anti-coloniales radicales dans la démocratie libérale. L'anthropologie critique des années 1960 et 1970 a puisé une forte inspiration dans les courants réformateurs de la sociologie néomarxiste et de la philosophie ; chez de nombreux participants à des polémiques méthodologiques dans la discipline, cela a provoqué des résistances idéologiques qui s'avéreront décisives pour son médiocre développement ultérieur. Ce fardeau activiste, politique et idéologique a en réalité ralenti le développement des analyses externalistes puissantes de la détermination sociale de l'anthropologie et de la science en général, créant ainsi un espace pour les études de l'écriture ethnographique. Anticipant par ses sujets et par sa vogue les solutions "non-méthodologiques" des problèmes méthodologiques, il a directement influencé le remplacement de la régulation méthodologique par la poétique et la réflexion contextuelle. C'est ainsi que, paradoxalement, le champ méthodologique de la communauté disciplinaire a été rétréci, par les analyses orientées de manière extrêmement externaliste - tentative d'unir les débats éthiques, politiques et méthodologiques, du problème de l'objectivité de la recherche et de la fiabilité des preuves ethnographiques à des problèmes du style c'est-à-dire de l'écriture de l'anthropologie. Dans ce contexte, les débats sur le relativisme, le réalisme, la représentation, l'autorité et la réflexivité, typiques de l'anthropologie postmoderne des années 1980, deviennent une alternative socialement acceptable à l'anthropologie critique et néo-mar-

xiste des Noirs américains, des féministes ou des individus autrement opprimés/étudiés lorsqu'ils se transforment eux-mêmes en des anthropologues natifs. Le "revirement littéraire" de l'anthropologie postmoderne est interprété par ailleurs comme une critique externaliste du réalisme traditionnel ethnographique, offrant une interprétation éthique et politique de la réflexivité considérée plus correcte "en soi" que l'ethnographie positiviste traditionnelle.

Mots-clés: histoire de l'anthropologie, interdisciplinarité intradisciplinaire, anthropologie critique, politique du savoir, anthropologie de l'anthropologie.